

УДК 338.439.56:637:636.22/28(477)

Місюк М. В.

Подільський державний аграрно-технічний університет

ВПЛИВ РИНКУ М'ЯСО-МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ
НА РІВЕНЬ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Досліджено сутність продовольчої безпеки. Висвітлено вплив ринку м'ясо-молочної продукції на рівень продовольчої безпеки. Обґрунтовано класифікацію регіонів України за функціями на ринку м'ясо-молочної продукції.

Ключові слова: продовольча безпека, ринок, м'ясо-молочна продукція, продовольство, попит, пропозиція.

Постановка проблеми. Проблема продовольчого забезпечення є найактуальнішою для людства, що має довгостроковий і найскладніший характер не лише для України, а і для світової економіки. При цьому, якщо вирішення значного кола важливих завдань передбачає наявність альтернативних рішень, то щодо продовольчого забезпечення такі резерви, на жаль, відсутні. Рівень продовольчого забезпечення населення є не лише соціально-економічним чинником, а й стратегічним у плані забезпечення соціальної стабільності, економічного суверенітету держави та забезпечення найбільш цінного соціального ресурсу – здоров'я нації. В умовах трансформації економіки України і, зокрема, агропромислового комплексу, спостерігається тенденція до погіршення рівня продовольчої безпеки. Як свідчать результати дослідження Світового банку, третина населення України перебуває за межею бідності. Систематично знижується середньодушовий сукупний дохід сім'ї. Змінилася структура витрат населення. Якщо в економічно розвинених країнах витрачається на продукти харчування близько 9-14% сукупного доходу сім'ї, то в Україні – майже 60% [1]. На межі критичного рівня перебуває добове споживання продуктів харчування, особливо м'ясо-молочних продуктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему продовольчої безпеки слід розглядати як складову економічної безпеки держави. Питання економічної безпеки в останні роки посіли чільне місце в науковій літературі та практиці. Заслугують на увагу праці таких українських учених як С. Мочерний, О. Плотніков, Г. Пестернак-Таранушенко. Питання продовольчої безпеки висвітлені у працях І. Лукінова, П. Саблука, Б. Пасхавера, В. Трегобчука, С. Савченка, П. Лайка, М. Хорунжого та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відмітити, що праці вчених спрямовані на розв'язання проблеми продовольчої безпеки, в яких розглядаються питання функціонування ринків сільськогосподарської продукції, що тією чи іншою мірою спрямовані на розв'язання даної проблеми. Водночас питання впливу ринку м'ясо-молочної продукції на рівень продовольчої безпеки залишається недостатньо вивченим і потребує практичних розробок.

Мета статті. Головною метою статті є розкрити сутність продовольчої безпеки та вплив ринку м'ясо-молочної продукції на її рівень.

Виклад основного матеріалу. Кількість та рівень якості споживання продуктів визначають здоров'я нації, працездатність населення, тривалість життя людей та рівень їх інтелектуальних здібностей. Як свідчать оцінки експертів ВООЗ, здоров'я громадян на 8-12% зумовлюється національною системою охорони здоров'я, на 18-20% –

генетичними особливостями людини, на 68-74% – способом життя, з якого найважливішою складовою є харчування. Тому, починаючи з 70-х років ХХ століття, проблема забезпечення належного рівня продовольчої безпеки знаходиться в центрі уваги світової спільноти. Дана проблема є глобальною: виробництво, розподіл і торгівля продовольством хвилює кожну державу незалежно від того, чи зазнає її населення голод, чи забезпечене продовольством в доступному або надлишковому обсязі. Актуальність її можна пояснити словами Ж. Брійя-Саверена «Судьби націй зависят от того, как они питаются» [2].

Розглядаючи сутність продовольчої безпеки як економічної категорії, трактування її не однозначне. О. Кочетков та Р. Марков виділяють три умовні групи визначення категорії «продовольча безпека», а саме:

1. Стан продовольчої безпеки характеризується певним рівнем забезпеченості країни продуктами харчування вітчизняного виробництва.

2. Стан продовольчої безпеки країни визначається за наявністю на національному продовольчому ринку достатньої кількості продовольства (незалежно від місця виробництва цієї продукції).

3. Стан продовольчої безпеки країни характеризується за допомогою двох критеріїв. Перший – наявність на продовольчому ринку країни продуктів харчування у кількості, достатній для підтримки активного, здорового життя усього населення країни (незалежно від місця виробництва цієї продукції), другий – критерієм є достатність продуктів харчування для всіх верств населення країни [3].

Взагалі автори стверджують, що кількість продовольства визначається такою економічною категорією, як пропозиція, а доступність харчування для населення традиційно відображається попитом [3, с. 44]. На нашу думку, погодитися з такою позицією авторів не можна з наступних міркувань: по-перше, в реальних умовах ринку мають місце не тільки попит, а й незадоволений попит, тобто попит може бути, але при відсутності товарів він може бути незадоволений; по-друге, доступність товарів для населення визначається не попитом, а фінансовими можливостями населення його задовольнити.

Розмірковуючи про продовольчу безпеку, згадані автори дійшли до висновку, що стан продовольчої безпеки країни можна охарактеризувати двома кількісними критеріями, які за своєю сутністю є параметрами пропозиції та попиту національного продовольчого ринку:

- врівноважена кількість продовольчих товарів на ринку має перевищувати мінімальний рівень потреби всього населення країни у продовольстві;
- вартість нормативного раціону за ринковими цінами має бути нижчою за доходи всіх верств населення країни [3, с. 44].

З вищенаведених позицій трактування терміна «продовольча безпека» дозволяє глибше зрозуміти його соціально-економічну сутність, на відміну від спрощеного тлумачення, яке зводиться лише до забезпечення населення необхідними продуктами харчування згідно з фізіологічними нормами, а промисловості – сировиною.

На нашу думку, безпеку продовольчого забезпечення можна визначити як здатність держави за різноманітних умов надати гарантії і забезпечити потреби населення в продовольчих товарах на науково обґрунтованому рівні споживання за платоспроможного попиту (коли третина доходів витрачається на продовольство).

Світовий досвід забезпечення належного рівня продовольчої безпеки має чіткі критерії щодо його визначення:

1. Рівень продовольчої незалежності країни досягається за умови, коли частка продовольства власного виробництва у щорічних загальних обсягах його споживання складає не менше 80%. Перевищення обсягу імпорту продовольчих товарів понад 30% зумовлює занепад власного виробництва.

Урядами «сімки» ще у 70-і роки було ухвалено рішення щодо здійснення координації рівня виробництва аграрної продукції, оптимізування в напрямі підтримки достатнього рівня забезпечення продовольством. Безпосередньо у США та Франції рівень самостійного забезпечення складає 100%, 98% – у Німеччині, 80% – в Росії передбачається, 70% – в Чехії [4].

2. Обсяг споживання продовольства мають бути адекватними їх нормативним значенням. Критична межа складає 50% раціонально обґрунтованих норм споживання, недосягнення якої є свідченням підвищення рівня недоїдання, появу загрози голоду і дестабілізації процесів фізіологічного, демографічного та соціального характеру.

3. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я добова межа енергонасиченості раціону харчування складає 1500 ккал. Нижчий рівень є свідченням наявності голоду [5, с. 14].

Зменшення виробництва сільськогосподарської продукції, порушення економічних, технологічних зв'язків між промисловими і сільськогосподарськими підприємствами, деформація сировинних зон підприємств харчової і переробної промисловості, дезінтеграція і призупинення процесів вертикальної та горизонтальної інтеграції призвели до значного скорочення в Україні виробництва продуктів харчування, зокрема м'ясомолочної продукції. Багато промислових підприємств недовантажені, їх потужності використовуються на 40-70%. Найскладніше становище виявилось в таких галузях харчової промисловості, як м'ясна, молочна, плодо-консервна, цукрова та інших.

За період 1990-2012 рр. простежується чітка тенденція зниження рівня стабільності споживання основних видів продовольства як за абсолютними показниками, так і за структурою раціону. Недоспоживання одних продуктів харчування (переважно тваринного походження) компенсується надмірним вживанням інших. Якщо порогом критичності споживання до науково обґрунтованої норми вважати 50%, то майже на межі критичного порогу є споживання молока та плодів і ягід. У той же час населення споживає хлібопродуктів на 10,1%, олії та маргарину – на 13,8% більше науково обґрунтованої норми. Слід відмітити і деякі позитивні зрушення в рівнях споживання продовольства населенням України. За 2012 рік

порівняно з 2000 роком споживання м'яса зросло на 59,0%, яєць – на 76,8%, овочів і баштанних – на 42,0%. Зростання споживання яєць та м'яса птиці зумовлене помітним відродженням в Україні птахівництва, яке є однією із найбільших скороспілих галузей тваринництва.

Незважаючи на певні позитивні зрушення у споживанні населенням м'ясної та молочної продукції, нині в Україні його рівень набагато нижчий науково обґрунтованої норми та нижчий, ніж в інших країнах. Порівняно з країнами ЄС рівень нижчий майже втричі, США – в чотири рази, Росії – на 59%.

Основною проблемою щодо задоволення споживчих потреб населення м'ясо-молочними продуктами є зменшення обсягів виробництва даної продукції та поголів'я великої рогатої худоби, що відбувається в господарствах усіх форм власності. Так, за 1990-2012 рр. поголів'я великої рогатої худоби зменшилося від 24,6 до 4,4 млн голів, або на 81,8%, в тому числі поголів'я корів відповідно з 8,4 до 2,5 млн голів, або 89,4%. Виробництво молока за 2012 рік порівняно з показниками 1990 року зменшилось у 2,2 рази і яловичини – в 4,6 рази. Особливо високими були темпи скорочення поголів'я великої рогатої худоби та обсяги виробництва в індустріальних регіонах. Наприклад, при скороченні поголів'я великої рогатої худоби по Україні за 1990-2012 рр. на 81,8%, у Дніпропетровській області відповідне скорочення становило 89,6%, Донецькій – 86,7, Харківській – 85%.

Такі зміни чисельності продуктивної худоби становлять пряму загрозу продовольчій безпеці. Ще більш загрозливим чинником продовольчої безпеки є надзвичайно високий рівень диференціації регіонів за рівнем виробництва продуктів харчування на душу населення. Про це свідчать показники аналізу забезпеченості споживання населення молоком, виробленим в межах регіону (табл. 1).

Протягом 2012 року при середньому обсязі виробництва м'яса на душу населення по Україні 44,9 кг (у забійній вазі) в Черкаській області було вироблено по 252,9 кг, а в Одеській – 19,1 кг, Донецькій – 23,1 кг.

Якщо за показником виробництво м'яса на душу населення регіони України згрупувати, то матимемо такий вигляд (табл. 2).

До проблемних областей із забезпечення населення м'ясом за 2012 рік відноситься 15 областей, і лише в чотирьох областях виробництво м'яса на душу населення становило 101 кг, що більше на 21 кг від науково обґрунтованої норми. Це – АР Крим, Волинська, Дніпропетровська, Черкаська області, їх можна віднести до самодостатніх областей із забезпечення населення м'ясом.

У проблемних областях на душу населення було вироблено менше половини науково обґрунтованої норми споживання м'яса, а тому є всі підстави віднести їх до таких, де має місце продовольча криза. На ці області припадає 57,7% населення держави.

Міжрегіональні потоки продовольства є однією з форм реалізації природного та історичного поділу праці в аспекті традиційної поділу регіонів на виробляючі (ті, що здійснюють вивезення продовольчих товарів, зокрема тваринного походження, самозабезпечені на певному рівні) та споживаючі (ті, що здійснюють завезення) продовольчі товари.

Тому продовольча безпека – становить проблему не окремих, а всіх регіонів України в цілому. Це не заважає забезпеченню окремих регіонів з

Таблиця 1

Групування регіонів України за забезпеченістю споживання виробництвом сирого молока у 2012 році

Забезпеченість споживання виробництвом, %	Регіони України	Кількість областей	Частка виробництва молока, %	Частка населення у групі, %	Середнє споживання на одну особу в групі, кг	Виробництво на одну особу, кг
До 80	Дніпропетровська, Донецька, Київська, Луганська, Харківська	5	16,7	37,9	188,7	114,1
80,1-99,9	АР Крим, Запорізька, Одеська	3	9,0	14,3	180,8	154,8
100 – 170,0	Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька	10	37,1	28,1	226,8	330,6
170,1 і більше	Хмельницька, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Житомирська, Вінницька, Волинська	7	37,2	19,7	232,7	459,3
Всього	Х	25	100	100	206,4	245,2

Джерело: власні дослідження

Таблиця 2

Групування регіонів України за рівнем виробництва м'яса на душу населення у 2012 році

Група областей за виробництвом м'яса на душу населення, кг	Регіони України	Кількість областей	Вироблено м'яса всіх видів (у забійній вазі), тис. т	Частка виробництва м'яса, %	Частка населення у групі, %	Виробництво м'яса на душу населення, кг
I до 40,0	Вінницька Донецька Житомирська Закарпатська Запорізька Луганська Миколаївська Одеська Полтавська Сумська Тернопільська Харківська Херсонська Хмельницька Чернігівська	15	779,3	37,8	57,7	29,5
II 40,1 до 50,0	Івано-Франківська Київська Кіровоградська Львівська Рівненська Чернівецька	6	506,5	24,6	25,7	42,6
III 50,1 і більше	АР Крим Волинська Дніпропетровська Черкаська	4	773,2	37,6	16,6	101,0
Всього	Х	25	2059	100	100	44,9

Джерело: власні дослідження

сусідніх країн через імпортом, що визначається економічною вигодою. Це пов'язано із забезпеченням належного рівня фізичної та економічної доступності основних видів продовольства, надійності постачання продовольчих товарів та стійкості підприємств агропромислової сфери [6; 7].

Результати дослідження рівня споживання м'ясопродукції населенням регіонів України надають можливість визначити певний рівень диспропорцій у виробництві та формуванні регіональних продовольчих фондів (табл. 3).

Перша група адміністративних областей спроможна забезпечити населення майже всім асортиментом м'ясопродукції за рахунок власного виробництва.

До другої групи можна віднести окремі області, які мають можливості виробляти молочні і м'ясні продукти і забезпечують населення продуктами тваринництва за мінімальними нормами і ввозять окремі продукти по системі міжрегіонального обміну. До третьої групи відносяться промислові області: Запорізька, Луганська, Донецька, Миколаївська, Одеська, Харківська. За високої концентрації міських мешканців, де працівники інтенсивної фізичної праці мають високу питому вагу (будівельники, шахтарі, металурги), можливим є лише часткове за-

Таблиця 3

Класифікація регіонів України за функціями на ринку продуктів скотарства

Групи областей	Функції на ринку	Області (регіони)
Вивозять продукцію	Забезпечують населення продуктами і вивозять за межі своєї території м'ясу і молочну продукцію	Волинська, Черкаська, Кіровоградська, Рівненська
Ввозять і вивозять продукцію	Частково забезпечують потреби населення в м'ясі і м'ясних продуктах, молоці і молочних продуктах	АР Крим, Дніпропетровська, Київська, Полтавська, Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Чернігівська, Закарпатська, Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська, Сумська, Тернопільська, Херсонська
Ввозять значні обсяги продукції	Ввозять м'ясу і молочну продукцію	Запорізька, Луганська, Донецька, Миколаївська, Одеська, Харківська

Джерело: власні дослідження

доволення потреб в м'ясо-молочних продуктах шляхом власного виробництва. Такі регіони зазнають потреби завезення значних обсягів продовольства з інших регіонів. Рівень регіональної продовольчої безпеки зумовлюється не лише обсягами виробництва продовольства, а і платоспроможним попитом населення, що визначається через відношення середньодушового доходу до вартості мінімального продуктового набору.

За екстремальних умов обмін між регіонами надає можливість зміцнити продовольчу безпеку, проте безперечно головну умову її досягнення, становить розвиток власного агропромислового виробництва.

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки кожної області України пов'язана з тим, що:

- не всі регіональні соціально-економічні системи країни спроможні забезпечити потреби власного населення у основних видах аграрної продукції та харчових продуктах;
- регіональні соціально-економічні системи різняться за рівнем економічної доступності продуктів харчування;
- регіональним соціально-економічним системам властиві територіальні і структурні відмінності в спеціалізації.

Продовольча безпека формується і функціонує на основі тих же об'єктивних законів, що і продовольча безпека суспільства, і залежить від формування і функціонування продовольчих ринків, в тому числі і ринку продукції скотарства (рис. 1).

Системі безпеки продовольчого забезпечення окремих регіональних соціально-економічних систем України притаманне значне коло особливостей як щодо формування джерел продовольчих товарів, їх споживання, так стосовно механізму функціонування. Вона має за основу власне аграрне і переробне виробництво, які забезпечують формування сировинної бази, продовольчий ринок, резервні фонди регіонального рівня, що забезпечують всі соціально-демографічні групи населення продовольчими товарами протягом року.

Висновки і пропозиції. Вище наведено деякі дані, особливо щодо розвитку тваринництва, які підтверджують подальше наростання кризових явищ у сільському господарстві країни. З метою відновлення позицій на основних стратегічних напрямках аграрного виробництва (забезпечення належного рівня продовольчої безпеки та стабільної ситуації в економіці) найвагомішими складовими державної системи підтримки повинні бути:

1. Надання державою підтримки техніко-технологічного оновлення виробництва агропромислової продукції, створення належних умов для незалежного розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в агропромисловій сфері;
2. Фінансування державних цільових програм (селекції в рослинництві, племінної справи в тваринництві);
3. Вдосконалення податкової і бюджетної політики;
4. Використання спеціального режиму кредитного забезпечення аграрних товаровиробників та забезпечення часткового відшкодування відсоткових ставок за одержані ними від комерційних банків кредитні ресурси;
5. Фінансове забезпечення страхування ризиків аграрного виробництва;
6. Забезпечення паритету у міжгалузевій взаємодії аграрної сфери з іншими галузями економічної системи.

Підвищення рівня платоспроможності попиту населення на продукти харчування. Таким чином, досягнення необхідного рівня продовольчого забезпечення і продовольчої безпеки країни та регіонів передбачає створення умов, за яких вітчизняні товаровиробники здатні ефективно виробляти, переробляти, зберігати і реалізовувати продукти харчування.

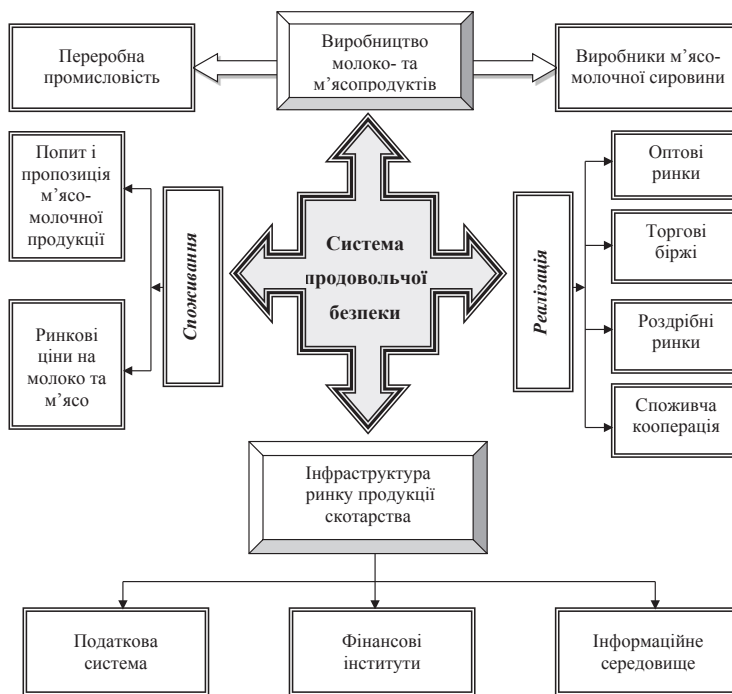

Рис. 1. Організаційно-економічна система продовольчої безпеки

Джерело: власні дослідження

Список літератури:

1. Державний комітет статистики. Україна в цифрах 2012. Статистика. – К., 2013.
2. Брийя-Саверена Ж. Психологія смаку / Ж. Брийя-Саверена. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lubing.ru/aboutrink/ brigasavaren/>.
3. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О.В. Кочетков, Р.В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 43–49.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка]. – [2-е вид., перероб. і допов.] – К. : ННЦ ІАЕ. – 2012. – 218 с.
5. Хорунжий М. Й. Продовольча безпека: соціально-економічна суть, стан і показники // Економіка АПК. – 2003. – № 6. – С. 9–16.
6. Мазур Н.А. Конкуренентоспроможність виробництва сільськогосподарської продукції та основні напрями її підвищення / Н.А. Мазур, М.В. Місюк // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 123–127.
7. Малік М.Й. Конкуренентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізм / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – С. 198–202.

Мисюк Н. В.

Подольский государственный аграрно-технический университет

ВЛИЯНИЕ РЫНКА МЯСО-МОЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ НА УРОВЕНЬ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Резюме

Исследована сущность продовольственной безопасности. Отражено влияние рынка мясо-молочной продукции на уровень продовольственной безопасности. Обоснована классификация регионов Украины по функциям на рынке мясо-молочной продукции.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, рынок, мясо-молочная продукция, продовольствие, спрос, предложение.

Misyuk N. V.

Podol'skiy State Agrarian-Technical University

INFLUENCE OF MARKET OF MEAT AND MILK PRODUCTS ON FOOD STRENGTH OF COUNTRY SECURITY

Summary

Essence of food safety is investigational. Influence of market of meat and milk products is reflected on food strength security. Grounded classification of regions of Ukraine on functions at the market of meat and milk products.

Key words: food safety, market, meat and milk products, food, demand, suggestion.

УДК 336.72

Молодецький С. С.

Університет економіки та права «КРОК»

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ВПЛИВУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуті зовнішні та внутрішні методи впливу у протидії рейдерству. Надана характеристика методам впливу та визначено перелік негативних наслідків рейдерства в Україні. Проаналізована практика застосування економічних методів у цій сфері, а також запропоновані рекомендації підприємствам щодо запобігання рейдерству.

Ключові слова: рейдерство, недружнє поглинання, рейдерська атака, методи впливу, економічна безпека, економічна злочинність.

Постановка проблеми. Глобальні зміни в економіці і структурна перебудова, зміни на світових фінансових ринках зумовлюють послаблення фінансового регулювання, розвиток інформаційних технологій, появу нових фінансових інструментів, макроекономічну незбалансованість, високі реальні процентні ставки. Усім відомі негативні наслідки, що супроводжують всеосяжний процес трансформації економічної системи, яку переживає наша держава. Докорінно змінилися як мотиви, так і умови господарювання, в яких доводиться діяти українським підприємствам. Багато українських підприємств так і не змогли знайти своє місце в нових умовах та налагодити ефективну роботу, чимало з них перебувають на грані банкрутства.

Рейдерство, як загроза економічній безпеці України, не дивлячись на те, що є порівняно новим явищем в українському суспільстві, стало однією з найпопулярніших тем сьогодення не тільки серед підприємців та професійних юристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність розробки методів протидії економічній злочинності, зокрема рейдерству, зумовлена практичними потребами захисту прав і свобод громадян, подальшого реформування системи влади, розробки нової політики, стратегії і тактики протидії сучасним кримінальним загрозам та негативним соціальним реаліям, що відповідає життєво важливим інтересам та прагненням народу України.

Концептуальні основи проблеми рейдерства та способи його подолання були і є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Д. Андреева, Б. Андрушківа, П. Берназа, М. Белкіна, І. Богатирьова, Д. Брагіна, В. Галуцько, Н. Гуторова, О. Дічека, А. Єфименка, Р. Кальницького, А. Киреева, Е. Кісілюка, В. Куца, В. Лапчука, В. Мамутова, А. Марущака, С. Москаленка, А. Орлеана, Г. Паламарчука, О. Пащенко, В. Плакіді, З. Тарханова.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. За межами дослідження залишилися питання характеристики економічних методів впливу у протидії рейдерству а також дослідження методів впливу як складової механізму протидії рейдерству.

Таким чином, метою статті є дослідження методів впливу як складової механізму протидії рейдерству. Класифікація та характеристика економічних методів впливу у протидії рейдерству.

Викладення основного матеріалу. Загальновідомо, що методи впливу – категорія універсальна. Характерно, що часто їх розглядають невиправдано розширено, тому кількість методів переходить межі засвоєння і використання, що зрештою породжує проблему.

В загальному значенні метод означає спосіб діяльності, який переслідує досягнення певної мети; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності [1]. В більшості випадків це поняття застосовують як визна-